

امارت اسلامی افغانستان

وزارت ارشاد، حج و اوقاف
ریاست عمومی ارشاد و انسجام مساجد
موضوع خطابت روز جمعه و تقریر و بیان
تحریر شده که به تمام خطباء مرکز و ولایات
به هر دو زبان ملی کشور (دري و پشتو) ارسال میگردد

۷ / ذی القعدة ۱۴۴۷ هـ، ق مطابق ۶ / ثور ۱۴۰۵ هـ، ش

فرضیت و اهمیت حج در اسلام، و طریقه اداء کردن آن

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إن الحمد لله نحمده ونستعينه ونستغفره ونستهديه، ونعوذ بالله من شرور أنفسنا ومن سيئات أعمالنا، إنه من يهده الله فلا مضل له، ومن يضلل فلا هادي له، وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له، وأشهد أن محمداً عبده ورسوله.

قال الله سبحانه وتعالى: (الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَّعْلُومَاتٌ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفْتَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ وَمَا تَفَعَّلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمُهُ اللَّهُ وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَى وَاتَّقُونِ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ). البقرة: (۱۹۷)

حضار محترم و شنوندگان گرانقدر!

السلام عليكم ورحمة الله وبركاته!

اسلام بر پنج ركن استوار است: كلمه شهادت، نماز، روزه، زكات و حج بيت الله.

در حديث شريف آمده است كه رسول الله صلى الله عليه وسلم فرموده اند: (عَنْ ابْنِ عُمَرَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ: شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، وَإِقَامِ الصَّلَاةِ، وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ، وَالْحَجِّ، وَصَوْمِ رَمَضَانَ ». متفق عليه.

ترجمه: از حضرت عبدالله بن عمر رضی الله عنهما روایت است که گفت: رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمودند: اسلام بر پنج ركن بنا شده است: گواهی دادن به این که معبود به حق جز الله تعالی نیست و این که محمد رسول الله است، برپا داشتن نماز، پرداخت زكات، انجام حج بيت الله و روزه ماه رمضان.

مراد از این حديث شريف آن است که اسلام بر این پنج ركن استوار می باشد و این پنج عمل برای اسلام همانند ستون ها برای یک ساختمان اند. چنان که در روایت محمد بن نصر مروزی آمده است: (بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ دَعَائِمٍ) یعنی اسلام بر پنج ستون و پایه استوار گردیده است. در حديث شريف، نبی علیه السلام اسلام را به یک تعمیر تشبیه کرده اند؛ همان گونه که یک ساختمان بدون ستون ها و دیوارها پابرجا نمی ماند، اسلام نیز بدون این پنج ركن قائم نمی شود. (جامع العلوم والحكم محقق (۲/۵))

الحمد لله، ما و شما همواره کلمه توحید را بر زبان جاری می‌کنیم، نمازهای پنج‌گانه را ادا می‌نماییم، افراد توانگر هر سال زکات خود را به فقرا و مستحقان می‌پردازند، و روزه فرض رمضان نیز توسط افراد مکلف گرفته می‌شود؛ بنابراین درباره این ارکان، ما و شما آگاهی کافی داریم.

اما حج، که یکی از ارکان مهم پنجگانه اسلام است و در طول عمر یک‌بار بر انسان فرض می‌باشد، درباره آن کمتر معلومات تبادل می‌گردد. از این رو، بر جوانانی که در این سال به سن بلوغ رسیده‌اند و نیز بر کسانی که در سال جاری عازم سفر حج هستند، لازم است که خود را از فرضیت و اهمیت حج آگاه سازند.

فرضیت و اهمیت حج در پرتو آیات قرآن کریم:

حج در طول عمر یک‌بار بر مسلمان مکلفی که توانایی مالی و جسمی داشته باشد و در مسیر رفتن به حج مانعی وجود نداشته باشد، فرض است.

در قرآن کریم آیات متعددی درباره فرضیت حج و نیز احکام و مسائل مربوط به آن آمده است.

الله جل جلاله فرموده‌اند که حج بر (توانگران) فرض است: (وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ) آل عمران: (۹۷)

ترجمه: والله حج خانه کعبه را بر مردمانیکه توانائی رفتن به آنجا را دارند واجب گردانیده است، توان رسیدن به آنجا از لحاظ مالی و جانی و وسائل راه را داشته باشد و هر کس کفر بورزد به حج و یا دیگر احکام الله را انکار کند ضرر و نقصان بر او تعالی نیست زیرا که او تعالی بدون شک از تمام جهانیان بی نیاز است.

حافظ ابن کثیر در تفسیر این آیت نوشته است: (هذه آية وجوب الحج عند الجمهور. وقيل: بل هي قوله: (وَأْتِمُوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ) ، والأول أظهر). تفسیر ابن کثیر (۴۷۲/۱)

ترجمه: این آیه مبارک نزد جمهور علماء دلالت بر وجوب حج دارد. بعضی گفته‌اند که آیه (وَأْتِمُوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ) دلیل فرضیت حج است، اما آیت نخست آشکارتر است.

امام کاسانی رحمه الله می‌فرماید: این آیت از دو جهت دلیل بر فرضیت حج است: نخست آن که در این آیت عبارت (على الناس) آمده و کلمه «على» دلالت بر وجوب دارد؛ دوم آن که الله تعالی فرموده است: (وَمَنْ كَفَرَ) که در تأویل آن گفته شده است: هرکس به وجوب حج کفر ورزد. عبدالله بن عباس رضی الله عنه می‌فرماید: کفر در مورد حج آن است که انسان آن را عمل نیک نداند و ترک آن را گناه نشمارد. (بدائع الصنائع (۲/۱۱۸)) در آیه مبارکه دیگری، الله تعالی به اتمام و برپا داشتن حج امر فرموده‌اند: (وَأْتِمُوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ) البقرة: (۱۹۶) ترجمه: وحج و عمره را برای الله به اتمام برسانید.

حافظ ابن کثیر رحمه الله می‌فرماید: (أي أقيموا الحج) تفسیر ابن کثیر (۲۸۷/۱) ترجمه: یعنی حج را برپا دارید.

در آیه مبارکه دیگری، الله تعالی می‌فرماید: (الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَعْلُومَاتٌ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ وَمَا تَفَعَّلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمُهُ اللَّهُ وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَى وَاتَّقُونِ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ * لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ فَإِذَا أَفْضْتُمْ مِنْ عَرَفَاتٍ فَأَذْكُرُوا اللَّهَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ وَاذْكُرُوهُ كَمَا هَدَاكُمْ وَإِنْ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلِهِ لَمَنِ الضَّالِّينَ (۱۹۸) ثُمَّ أَفِيضُوا مِنْ حَيْثُ أَفَاضَ النَّاسُ وَاسْتَغْفِرُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ). البقرة: (۱۹۷-۱۹۹)

ترجمه: برای ادای حج ماه‌های معلوم و معین است، پس هر که در آن ماه‌ها ادای حج را بر خود فرض گرداند پس بدانند که برای او جماع، گناه، جنگ و جدال در ایام حج جایز نیست زیرا اینها منافی حج اند و هر چه می‌کنید از کارهای نیک الله آنرا میدانند و در سفر حج با خود توشه بگیرید و بهترین توشه پرهیزگاری است و از عذاب من بترسید ای صاحبان خرد؛ بر شما گناهی نیست که در ایام حج از پروردگار خود فضل و رزق طلب کنید (تجارت کنید) پس چون از عرفات بازگشتید الله را نزد مشعر الحرام (مزدلفه) یاد کنید اورا یاد کنید چنانکه شما را هدایت کرده است، هر چند که پیش از آن از جمله گمراهان بودید. باز از همانجا که مردم روانه میشوند شما نیز روانه شوید و از الله آمرزش بخواهید چرا که الله بسیار آمرزنده و مهربان است.

در آیه مبارکه فوق، الله تعالی اوامری را متوجه حجاج کرده است: هرکس که حج را بر خود فرض گرداند، یعنی احرام ببندد و تلبیه بگوید، پس نباید سخنان ناشایست و مربوط به امور جنسی بر زبان آورد، و نه مرتکب فسق و گناه شود، و نه به جدال و نزاع پردازد. همچنین برای خود توشه بگیرد، و بهترین توشه، پرهیزگاری و بی‌نیازی از سؤال (دست دراز کردن) است. و چون از عرفات به سوی مزدلفه سرازیر شدید، الله تعالی را یاد کنید. این همه اوامر الهی دلالت بر اهمیت والای حج دارد.

در آیه مبارکه دیگری، الله تعالی می‌فرماید: (وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَا تُوَكَّلِ رِجَالًا وَعَلَى كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ * لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَّعْلُومَاتٍ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ) الحج: (۲۷-۲۸)

ترجمه: و به ابراهیم گفتیم که در میان مردم برای حج اعلان کن تا پیاده و سوار بر هر شتر لاغری که از هر راه دور می‌آیند به سوی تو بیایند؛ اعلان کن تا شاهد منافع خویش باشند و در روزهای معلوم نام الله بر ذبح چهارپایانی یاد کنند که الله روزی ایشان کرده است پس از آنها بخورید و بینوایان و تنگ‌دستان را نیز بخورانید.

درباره امر (وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ)، مفسرین دو توجیه بیان کرده‌اند: نخست آن که الله تعالی به ابراهیم علیه السلام فرمان داد تا مردم را به حج فراخواند. دوم آن که الله تعالی به رسول الله صلی الله علیه وسلم دستور می‌دهد که مردم را به حج دعوت نماید.

امام ماوردی رحمه الله نوشته است: (هذا أمر من الله تعالی لنبیہ محمد (صلی الله علیه وسلم) أن يأمر الناس بحج البيت). النکت والعیون (۱۸/۴)

ترجمه: این فرمانی است از جانب الله تعالی به پیامبرش محمد صلی الله علیه وسلم که مردم را به حج بیت‌الله امر نماید.

فرضیت و اهمیت حج در پرتو احادیث:

در مورد فرضیت و اهمیت حج، احادیث بسیاری وارد شده است که برخی از آنها چنین‌اند: در حدیث شریف آمده است که نبی علیه السلام فرمودند که الله تعالی حج را بر (توانگران) فرض گردانیده است: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: حَطَبْنَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: «أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ فَرَضَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ الْحَجَّ، فَحُجُّوا». صحیح مسلم (۹۷۵/۲)

ترجمه: از ابو هریره رضی الله عنه روایت است که گفت: رسول الله صلی الله علیه وسلم برای ما خطبه ایراد فرمودند و گفتند: ای مردم! همانا الله تعالی حج را بر شما فرض کرده است، پس حج به جا آورید.

رسول الله صلی الله علیه وسلم در حجة الوداع به مردم فرمودند که مناسک حج را از ایشان بیاموزند: عن جابر رضي الله عنه يَقُولُ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَرْمِي عَلَى رَأْسِهِ يَوْمَ النَّحْرِ، وَيَقُولُ: «لِتَأْخُذُوا مَنَاسِكَكُمْ، فَإِنِّي لَا أَدْرِي لَعَلِّي لَا أَحُجُّ بَعْدَ حَجَّتِي هَذِهِ». صحیح مسلم (۹۴۳/۲)

در حدیث شریف آمده است که پاداش حج مقبول چیزی جز بهشت نیست: (عن أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: الْعُمْرَةُ إِلَى الْعُمْرَةِ كَفَّارَةٌ لِمَا بَيْنَهُمَا، وَالْحَجُّ الْمَبْرُورُ لَيْسَ لَهُ جَزَاءٌ إِلَّا الْجَنَّةُ) متفق علیه

ترجمه: از ابو هریره رضی الله عنه روایت است که رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمودند: یک عمره تا عمره دیگر، کفاره گناهان میان آن دو است، و حج مقبول پاداشی جز بهشت ندارد.

همچنین در حدیث دیگری آمده است که حج فقر و گناهان را از میان می برد: (عن عبدالله بن مسعود رضي الله عنه، قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم تابِعُوا بَيْنَ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ فَإِنَّهُمَا يَنْفِيَانِ الْفَقْرَ وَالذُّنُوبَ كَمَا يَنْفِي الْكَبِيرُ خَبَثَ الْحَدِيدِ وَالذَّهَبُ وَالْفِضَّةُ وَلَيْسَ لِلْحَجَّةِ الْمَبْرُورَةِ ثَوَابٌ إِلَّا الْجَنَّةُ). سنن الترمذي (۱۶۶/۳)، سنن النسائي (۱۱۵/۵)

ترجمه: از عبدالله بن مسعود رضی الله عنه روایت است که رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمودند: حج و عمره را پی در پی انجام دهید، زیرا این دو فقر و گناهان را از میان می برند، همان گونه که کوره آهنگری ناخالصی های آهن، طلا و نقره را از بین می برد، و برای حج مقبول پاداشی جز بهشت نیست.

حج، انسان مسلمان را از گناهان پاک می سازد. در حدیث شریف آمده است: (عن أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «مَنْ حَجَّ لِلَّهِ فَلَمْ يَرْفُثْ، وَلَمْ يَفْسُقْ، رَجَعَ كَيَوْمٍ وُلِدَتْهُ أُمُّهُ» صحيح البخاري (۱۳۳/۲))

ترجمه: از ابو هریره رضی الله عنه روایت است که گفت: از رسول الله صلی الله علیه وسلم شنیدم که فرمودند: هرکس برای رضای الله حج کند و در آن سخنان بی حیایی نگوید و مرتکب فسق (گناه) نشود، از حج بازمی گردد همانند روزی که مادرش او را به دنیا آورده است؛ یعنی از گناهان چنان پاک می شود که گویی تازه متولد شده است.

انواع حج:

حج بر سه نوع است: حج تمتع، حج قران و حج افراد.

۱- حج تمتع:

حج تمتع آن است که حاجی نخست عمره را ادا کند، سپس موی سر خود را بتراشد یا کوتاه نماید، و پس از انجام عمره تا روز هشتم ذوالحجه در مکه مکرمه باقی بماند. آنگاه در روز هشتم ذوالحجه، از مکه مکرمه برای حج احرام ببندد.

۲- حج قران:

حج قران که از نظر برخی علما افضل ترین نوع حج است، آن است که حاجی برای عمره و حج به صورت همزمان احرام ببندد. پس از انجام عمره، در همان حالت احرام باقی می ماند و از احرام خارج نمی شود، و در روز هشتم ذوالحجه با همان احرام برای ادای مناسک حج به سوی منی حرکت می کند.

۳- حج افراد:

حج افراد آن است که حاجی در روز هشتم ذوالحجه تنها برای حج از مکه احرام ببندد و مناسک حج را ادا نماید.

روش اداء نمودن حج:

مردم افغانستان معمولاً حج تمتع را انجام می دهند. در حج تمتع، ابتدا عمره ادا می شود و سپس برای حج احرام بسته می شود.

کسی که برای حج تمتع عمره انجام می‌دهد، باید اعمال زیر را انجام دهد:

۱- احرام از میقات:

حاجی باید از میقات احرام ببندد. حجاج افغانستان غالباً از طریق هوایی سفر می‌کنند؛ بنابراین هنگامی که هواپیما به میقات می‌رسد، مسئولان هواپیما اعلام می‌کنند که احرام ببندید.

برای کسی که از افغانستان عازم حج است، مستحب است پیش از احرام، ناخن‌های خود را کوتاه کند، سیبیل خود را اصلاح نماید، غسل کند (و اگر غسل ممکن نبود، وضو بگیرد، هرچند غسل افضل است).

هنگامی که در هواپیما اعلان احرام داده شد، دو لباس احرام (یک چادر و یک لنگ) را می‌پوشد؛ لنگ را از کمر به پایین می‌بندد و چادر را بر دوش می‌اندازد. بهتر است این دو پارچه سفید و نو باشند، و اگر نو نبودند، تمیز و شسته باشند.

پس از پوشیدن لباس احرام، دو رکعت نماز ادا می‌کند و در دل نیت عمره می‌نماید و با زبان چنین می‌گوید: (اللَّهُمَّ إِنِّي أُرِيدُ الْعُمْرَةَ فَيَسِّرْهَا لِي وَتَقَبَّلْهَا مِنِّي) سپس تلبیه می‌گوید: «لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ إِنَّ الْحَمْدَ وَالنُّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ».

با گفتن نیت و تلبیه، احرام منعقد شده و حاجی وارد حالت احرام می‌شود. پس از تلبیه، مستحب است بر رسول الله صلی الله علیه وسلم درود فرستاده و دعاها را بخواند.

۲- حاجی وقتیکه احرام را بر تن کرد پس از احرام، حاجی باید از امور زناشویی و سخنان مربوط به آن، شکار، پوشیدن لباس دوخته، بستن عمامه، پوشیدن کفش‌های بسته، پوشاندن سر و صورت، استعمال عطر، تراشیدن یا کوتاه کردن مو، گرفتن مو و کوتاه کردن ناخن‌ها، خود داری کند.

با این حال، برای مُحْرِمِ جایز است که غسل کند، در سایه قرار گیرد، و برای نگهداری اشیای ضروری چیزی شبیه کمر بند ببندد. همچنین شایسته است که تلبیه را زیاد بگوید، به ویژه پس از نمازها، هنگام بالا و پایین رفتن، هنگام برخورد با دیگران و در صبحگاهان.

۳- ورود به مکه و انجام عمره: هنگامی که حاجی یا معتمر وارد مکه مکرمه شود و وسایل خود را در محل اقامت خود قرار دهد، به سوی مسجد الحرام می‌رود. وقتی نگاهش به کعبه شریفه افتاد، تکبیر و «لا إله إلا الله» می‌گوید.

سپس به سوی حجر الاسود می‌رود، رو به آن می‌ایستد و در صورت امکان آن را می‌بوسد؛ و اگر امکان بوسیدن نبود، دست‌های خود را بالا برده و با گفتن تکبیر به آن اشاره می‌کند.

پس از آن، طواف را آغاز می‌کند و هفت دور (از خارج حطیم) طواف می‌نماید. در سه دور اول «رمل» (راه رفتن سریع با گام‌های کوتاه) انجام می‌دهد و در چهار دور بعدی به صورت عادی راه می‌رود. هر بار که به حجر الاسود می‌رسد، استلام می‌کند (یعنی تکبیر می‌گوید و به آن اشاره می‌کند)، و دور هفتم نیز با استلام پایان می‌یابد.

سپس در مقام ابراهیم یا هر جای دیگر مسجد الحرام، دو رکعت نماز واجب طواف ادا می‌کند، آب زمزم می‌نوشد، دوباره استلام حجر الاسود را انجام می‌دهد و به سوی صفا می‌رود.

آنگاه میان صفا و مروه هفت بار سعی می‌کند. مسیر از صفا تا مروه یک دور محسوب می‌شود و دور هفتم در مروه پایان می‌یابد. پس از آن، نزد سلمانی می‌رود و سر خود را می‌تراشد یا کوتاه می‌کند، و تراشیدن افضل است. با تراشیدن یا کوتاه کردن مو، عمره کامل شده و حاجی از حالت احرام خارج می‌شود.

ب: طریقه اداء نمودن حج:

حاجی زمانی که از عمره فارغ شود، در مکه مکرمه باقی می‌ماند و به طواف بیت‌الله می‌پردازد؛ و طواف بیت‌الله برای افاقی از نماز نیز برتر شمرده شده است.

هنگامی که «یوم الترویبه» فرا می‌رسد (هشتم ذوالحجه)، حاجی در محل اقامت خود در مکه مکرمه برای حج احرام می‌بندد. دو لباس احرام را می‌پوشد، در دل نیت حج می‌کند و با زبان می‌گوید: (اللَّهُمَّ إِنِّي أُرِيدُ الْحَجَّ فَيَسِّرْهُ لِي وَتَقَبَّلْهُ مِنِّي) ترجمه: ای الله! من اراده حج کرده‌ام، پس آن را برایم آسان گردان و از من قبول فرما.

و کسی که در گفتن عربی مشکل داشته باشد، می‌تواند به زبان خود بگوید: ای الله! من اراده حج دارم، پس آن را برایم آسان گردان و از من قبول فرما. سپس با صدای بلند تلبیه می‌گوید: «لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ إِنَّ الْحَمْدَ وَالنَّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ». با گفتن تلبیه، او محرم شده و وارد حالت احرام می‌گردد.

پس از آن به سوی منی حرکت می‌کند و شب را در منی سپری کرده و نماز صبح را در همان‌جا ادا می‌نماید.

در نهم ذوالحجه که روز عرفه است، حاجی صبح از منی به سوی عرفات حرکت می‌کند. هنگامی که به عرفات رسید، در جای مشخص با همراهان خود مستقر می‌شود. پس از زوال آفتاب، وضو می‌گیرد یا غسل می‌کند، و طبق مذهب حنفی—در صورت فراهم بودن شرایط معتبر—نماز ظهر و عصر را در وقت ظهر با یک اذان و دو اقامت با امام ادا می‌کند. اگر شرایط معتبر موجود نباشد، هر نماز را در وقت خود می‌خواند.

در صورت امکان، در کنار جبل‌الرحمه وقوف می‌کند، هرچند یک لحظه باشد. وقوف در عرفات رکن اصلی حج است؛ چنان‌که در حدیث آمده است: (الحج عرفة) یعنی حج همان وقوف عرفه است.

در عرفات، وقوف در کنار جبل‌الرحمه واجب نیست؛ بلکه در هر مکانی که همراهان باشند، همان‌جا وقوف می‌کند. دست‌ها را به سوی الله بلند کرده، از گناهان خود طلب مغفرت می‌نماید و هر دعای مشروعی که می‌تواند انجام می‌دهد، زیرا روز عرفه از روزهایی است که دعا در آن پذیرفته می‌شود. بهتر است وقوف پس از نماز ظهر انجام شود.

هنگامی که خورشید غروب کرد، از عرفات به سوی مزدلفه (مشعر الحرام) حرکت می‌کند و شب را در آنجا می‌گذراند. نماز مغرب و عشاء را در مزدلفه ادا می‌نماید و در مسیر راه، نماز مغرب را نمی‌خواند، حتی اگر دیر به مزدلفه برسد.

در دهم ذوالحجه که روز عید است، نماز صبح را در تاریکی در مزدلفه ادا می‌کند. سپس پیش از طلوع آفتاب در آنجا وقوف می‌نماید، حتی اگر لحظه‌ای باشد، و در این وقوف دعا می‌کند. پیش از طلوع آفتاب به سوی منی حرکت کرده و برای رمی جمرات آماده می‌شود.

وقتی به محل جمرات رسید، جمره عقبه (آخرین جمره که به سمت مکه قرار دارد) را با هفت سنگ ریزه کوچک به صورت مسنون رمی می‌کند و هنگام هر سنگ، تکبیر می‌گوید. مستحب است که این سنگ ریزه‌ها از مزدلفه برداشته شوند. واز اطراف جمرات سنگ ریزه‌ها را جمع‌آوری نکند. پس از رمی جمره عقبه، قربانی (هدی) را ذبح می‌کند. اگر دولت سعودی محل‌های ذبح را محدود کرده باشد، حجاج افغانستان به‌جای قربانی، سه روز در حج و هفت روز در وطن روزه می‌گیرند (در مجموع ده روز). پس از قربانی، به سلمانی می‌رود و سر خود را می‌تراشد یا کوتاه می‌کند، و تراشیدن افضل است. با تراشیدن مو، تمام محرمات احرام برای او حلال می‌شود، به جز آمیزش با همسر.

سپس در همان روز عید یا روز دیگر به مکه می‌رود و طواف زیارت را انجام می‌دهد. طواف زیارت رکن دوم حج است و انجام آن پس از ایام عید مکروه شمرده شده و موجب دم می‌گردد و قتیکه طواف زیارت را انجام داد. پس از آن، تمام محرمات احرام برای او حلال می‌شود، حتی آمیزش با همسر نیز جایز می‌گردد. سپس به منی بازمی‌گردد و شب را در آنجا می‌گذراند. در یازدهم ذوالحجه پس از زوال، به جمرات می‌رود و هر سه جمره (صغری، وسطی و کبری) را به ترتیب با هفت سنگ رمی می‌کند.

سپس به خیمه‌ها بازگشته و شب را در آنجا می‌گذراند. در دوازدهم ذوالحجه نیز پس از زوال، مجدداً هر سه جمره را رمی می‌کند و در این مرحله حج او کامل می‌شود. سپس به مکه بازمی‌گردد و در مسیر در محل «محصب» استراحت می‌کند، حتی اگر یک ساعت باشد.

زمانی که سفر بازگشت به وطن فرا رسید، طواف صدر (طواف وداع) را انجام می‌دهد که بر افاقی واجب است. سپس به زمزم می‌رود و از آب آن می‌نوشد و مقداری نیز با خود برمی‌دارد. سپس به در کعبه می‌رود، پرده کعبه را می‌بوسد، به ملتزم می‌رود، شکم خود را به بیت‌الله می‌چسباند، گونه راستش به کعبه قرار می‌گیرد، دست‌ها را بر پرده کعبه می‌گذارد و با گریه و دعا از الله درخواست می‌کند.

زن در اعمال حج مانند مرد است، اما صورتش را باز می‌گذارد و سرش را می‌پوشاند. هنگام تلبیه صدا را بلند نمی‌کند، در طواف رمل انجام نمی‌دهد و در میان صفا و مروه دویدن نمی‌کند. فقط به اندازه یک بند انگشت از موهای خود را کوتاه می‌کند و حلق (تراشیدن کامل) بر او نیست. لباس دوخته می‌پوشد و اگر در کنار حجرالاسود مردان باشند، آن را نمی‌بوسد.

اگر به زن در حالت احرام عادت ماهوار یا (حیض) آمد، غسل کند و احرام بندد و تمام اعمال حج و عمره را انجام دهد، به جز طواف بیت‌الله. اگر پس از وقوف عرفه و قبل از طواف زیارت بالای او حیض آمد، حج او صحیح است و طواف وداع بر او نیست. اما اگر در مکه پاک شود، طواف وداع بر او واجب است. و اگر پس از خروج از خانه‌های مکه پاک شد، بازگشت برای طواف بر او لازم نیست. مأخذ: نور الإيضاح (ص: ۱۴۱-۱۵۳)، الاختیار لتعلیل المختار (۱/۱۶۸)، الجوهرة النيرة (۲/۱۳۸).

رفتن به مدینه منوره برای زیارت رسول الله صلی الله علیه وسلم:

بر اساس اصول اداری حکومت عربستان سعودی، حجاج هر کشور و دولت به دو بخش تقسیم می‌شوند. در آغاز، نیمی از حجاج به مدینه منوره برده می‌شوند و سپس از مدینه منوره به مکه مکرمه منتقل می‌گردند، و نیم دیگر مستقیماً به مکه مکرمه اعزام می‌شوند. پس از پایان مناسک حج، آن دسته از حجاجی که زیارت مدینه منوره را انجام نداده‌اند، به مدینه منوره برده می‌شوند.

در اینجا می‌خواهم اطلاعاتی درباره انجام زیارت رسول الله صلی الله علیه وسلم در مدینه منوره و اهمیت نماز در مسجد نبوی ارائه نمایم.

زیارت رسول الله صلی الله علیه وسلم از بهترین اعمال نیک است، زیرا آن حضرت صلی الله علیه وسلم امت خود را به زیارت خود ترغیب فرموده‌اند و در فضیلت آن احادیث متعددی وارد شده است.

در روایتی آمده است: عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ زَارَ قَبْرِي وَجَبَتْ لَهُ شَفَاعَتِي» سنن الدارقطني (۳/ ۳۳۴)

ترجمه: از عبدالله بن عمر رضی الله عنه روایت است که رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمودند: هرکس قبر مرا زیارت کند، شفاعت من بر او واجب می‌شود.

در روایت دیگری آمده است: عَنْ حَاطِبٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ زَارَنِي بَعْدَ مَوْتِي فَكَأَنَّمَا زَارَنِي فِي حَيَاتِي» سنن الدارقطني (۳/ ۳۳۴)

ترجمه: از حاطب رضی الله عنه روایت است که رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمودند: کسی که پس از وفات من مرا زیارت کند، گویی مرا در زمان حیاتم زیارت کرده است.

در روایت دیگری آمده است: عَنْ عُمَرَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «مَنْ زَارَ قَبْرِي أَوْ قَالَ مِنْ زَارَنِي كُنْتُ لَهُ شَفِيعًا أَوْ شَهِيدًا» مسند الطيالسي (ص: ۱۲)

ترجمه: از حضرت عمر رضی الله عنه روایت است که گفت: از رسول الله صلی الله علیه وسلم شنیدم که فرمودند: هرکس قبر مرا زیارت کند، یا (فرمودند) هرکس مرا زیارت کند، من برای او شفاعت‌کننده یا گواه خواهم بود.

در حدیث دیگری آمده است: عَنْ بَنِي عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ حَجَّ الْبَيْتَ فَلَمْ يَزِرْنِي فَقَدْ جَفَانِي» الكامل في الضعفاء (۷/ ۱۴)

ترجمه: از عبدالله بن عمر رضی الله عنه روایت است که رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمودند: هرکس حج بیت الله را انجام دهد و مرا زیارت نکند، با من جفا کرده است.

همچنین نزد تمامی محققین، رسول الله صلی الله علیه وسلم در قبر مبارک خود دارای حیات برزخی هستند و روزی به ایشان داده می‌شود، اما از دیدگان ما پنهان می‌باشد.

در مدینه منوره، مسجد رسول الله صلی الله علیه وسلم قرار دارد که یک نماز در آن برابر با هزار نماز در دیگر مساجد است.

در حدیث شریف آمده است: «صَلَاةٌ فِي مَسْجِدِي هَذَا خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ صَلَاةٍ فِيْمَا سِوَاهُ، إِلَّا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ» صحیح البخاری (۲/ ۶۰)

ترجمه: یک نماز در مسجد من (مسجد نبوی) بهتر از هزار نماز در سایر مساجد است، به جز مسجد الحرام.

کسی که برای زیارت رسول الله صلی الله علیه وسلم به مدینه منوره می‌رود، باید بسیار بر آن حضرت درود بفرستد، زیرا فرشتگان درود او را از فاصله‌های دور به آن حضرت می‌رسانند، و اگر کسی در کنار روضه مبارکه درود بفرستد، آن حضرت صلی الله علیه وسلم آن را می‌شنوند.

هنگامی که دیوارهای شهر مدینه منوره را مشاهده کند، درود را بیشتر می گوید و چنین دعا می کند: ای الله! این حرم پیامبر تو و محل نزول وحی توست، بر من احسان فرما در ورود به این شهر، و آن را برایم سپری از آتش جهنم قرار بده و مرا به شفاعت پیامبر در روز قیامت سرافراز گردان. قبل یا بعد از ورود به مدینه منوره، در صورت امکان غسل کند برای زیارت رسول الله صلی الله علیه وسلم، و برای تعظیم آن حضرت لباس های تمیز یا نو بپوشد و خوشبو گردد.

سپس به مسجد نبوی می رود و در ریاض الجنه یا هر مکان مناسب دو رکعت نماز تحية المسجد ادا می کند. پس از آن، با ادب کامل به سوی روضه مبارکه (قبر پیامبر) می رود و چنین سلام می دهد: (السلام عليك يا رسول الله، السلام عليك يا نبي الله، السلام عليك يا حبيب الله، السلام عليك وعلى آلك الطيبين وأهل بيتك الطاهرين) سپس یک قدم پیشتر رفته و بر خلیفه رسول الله، حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه سلام می دهد: (السلام عليك يا خليفة رسول الله صلى الله عليه وسلم، السلام عليك يا صاحب سیدی رسول الله جزاك الله عنا أفضل الجزاء) سپس یک قدم دیگر پیشتر رفته و بر امیرالمؤمنین حضرت عمر فاروق رضی الله عنه سلام می دهد: (السلام عليك يا أمير المؤمنين السلام عليك يا مظهر الإسلام) یا با هر لفظی که توان دارد سلام می دهد، به شرط آن که باعث مزاحمت دیگران نشود.

در مدت اقامت در مدینه منوره تلاش می کند نمازها را در مسجد نبوی با جماعت ادا کند، زیرا یک نماز در مسجد نبوی برابر با هزار نماز در سایر مساجد است.

سپس به مسجد قبا می رود و در آنجا دو رکعت نماز تحية المسجد ادا می کند، زیرا این نماز در مسجد قبا برابر با ثواب یک عمره است.

همچنین زیارت قبرستان بقیع، شهدای احد و سایر اماکن تاریخی در مدینه منوره از اعمال نیک شمرده می شود. در پایان، امید است که زائران از دعا های نیک در این مکان های مقدس غافل نشوند.

اقول قولی هذا، استغفر الله لي ولكم ولسائر المسلمين

والسلام عليكم ورحمة الله وبركاته